

УДК: : 657.1.014:336.025

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА – ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОРЕКТНОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

О. Водовіз

Львівський національний університет імені Івана Франка

Стаття розкриває основні поняття облікової політики в структурі облікового процесу на підприємствах України. Висвітлено погляди різних науковців на проблему формування облікової політики підприємства. Проведено аналіз впливу облікової політики на фінансову звітність підприємства. Запропоновано нові підходи до формування облікової політики на підприємствах України.

Ключові слова: бухгалтерська звітність, облікова політика, облікові процеси, прозорість фінансової звітності, регламентація звітності.

Ринкова трансформація економіки України вимагає підвищених вимог до інформації, яка подається у фінансовій звітності підприємств. Нині бухгалтерський облік і підготовка фінансової звітності здійснюються підприємствами відповідно до принципів і методів, задекларованих Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [3], представлених у низці національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (далі - П(С)БО) [4,5,6,7]. Важливою складовою такого процесу є облікова політика, яка розробляється індивідуально кожним підприємством і покликана забезпечувати надійність та достовірність їх фінансової інформаційної системи. У низці внутрішніх нормативних актів підприємства важлива роль належить документам, які регламентують порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, зокрема визначають облікову політику підприємства.

Облікова політика розробляється кожним підприємством самостійно, в ній мають бути зафіксовані принципи оцінки та методи обліку окремих статей фінансової звітності. Керівництво підприємства для того, щоб забезпечити належну оцінку достовірності даних обліку та звітності має розробити та затвердити окремим наказом облікову політику підприємства (наказ про облікову політику; внутрішнє положення про облікову політику; розпорядження про облікову політику).

Розглянувши ситуацію з точки зору доцільності, констатуємо, що багато українських підприємств не встановлює облікову політику, а в суперечливих питаннях обліку, діє ситуативно. Звідси - проблема прозорості та повного висвітлення фінансового стану підприємства. Досвід країн з розвинутою ринковою економікою свідчить, що важливою складовою інформаційної системи управління будь-якого підприємства є інформаційна система з фінансових питань. Зокрема в США, така інформаційна система називається «фінансовим рахівництвом» (financial accounting) і представляє собою процес обліку, накопичення, обробки, підготовки та передачі необхідної фінансової інформації. Процес формування облікової політики є невід'ємним елементом фінансового рахівництва. На підприємствах Німеччини, процедура складання облікової політики займає суттєвий час, також менеджмент компаній приділяє велику увагу зміні облікової політики та стежить за всіма законодавчими змінами, для того щоб не було протиріч між обліковою політикою та законодавством.

Господарська діяльність кожного підприємства регламентується системою нормативних актів, до яких належать закони, нормативні документи Кабінету міністрів України, міністерств та відомств, а також внутрішні нормативні акти самих підприємств. Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», облікова політика є сукупністю: (а) принципів, (б) методів і (в) процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [3]. Принципи та методи обліку в нормативній та методологічній базі обліку висвітлені належним чином. Проте у діючих в Україні нормативних документах відсутнє визначення «процедури бухгалтерського обліку». Тому доцільно було б законодавчо визначити дане поняття.

Питанню облікової політики в літературі приділяють багато уваги. Підходи, визначені в Законі України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку, дістали подальший розвиток у наукових працях різних вчених. [11,12,13] Зокрема, обґрунтовано необхідність та історичну зумовленість облікової політики, сформульовано чинники, які визначають особливості діяльності підприємства, а отже, впливають на формування облікової політики, досліджено методологічну та організаційну сутність облікової політики, її вплив на результати фінансово-господарської діяльності.

Серед науковців погляду відсутня однаковість при визначенні цього терміна. Одна група авторів тлумачить облікову політику як сукупність способів ведення бухгалтерського обліку, які були обрані підприємством (Вербицька Л.В., Отенко В.І., Серикова Т.Н.) [13]. Друга група, під обліковою політикою розуміє

принципи та правила ведення бухгалтерського обліку в певній організації (Вербилко О.Ф., Бойко З.І., Кондрицька Т.П., Ярошинський В.М.) [12]. Третя група дотримується думки, що облікова політика – це сукупність форм і методів ведення бухгалтерського обліку на підприємстві (Горяєва М.С.) [14]

Член Методологічної ради з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України, А.Вердомед, ґрунтовно досліджує всі аспекти становлення облікової політики на підприємстві [11], показує основні тенденції розвитку облікових процесів та способи вирішення проблем бухгалтерського обліку за її облікової політики.

Визначення облікової політики С. Свірко, можна вважати найбільш змістовним: "сукупність облікових принципів, методів, процедур та заходів для забезпечення якісного, безперервного проходження інформації від етапу первинного спостереження до узагальнюючого - складання звітності" [19]. Якщо його уточнити, враховуючи ідею Т.Барановської [17], а також попередні визначення, то: облікова політика суб'єкта господарювання - це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються суб'єктом господарювання для ведення поточного обліку, складання та подання фінансової звітності в межах, визначених Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, іншими нормативними документами, затвердженими Міністерством фінансів та іншими органами виконавчої влади після погодження з Міністерством фінансів.

Ф. Бутинець, Н. Малюга, А. Пилипенко та В. Отенко також вирізняють два рівні облікової політики: I - політика державних органів щодо розвитку системи бухгалтерського обліку; II - політика окремого підприємства щодо забезпечення надійності фінансової звітності [18].

Огляд наукової літератури свідчить про те, що українські вчені тлумачать поняття "облікова політика" більш ширше, ніж у МСБО і П(С)БО, які розглядають облікову політику лише на рівні суб'єкта господарювання, тоді як новий підхід передбачає розуміння облікової політики, як інструмента державного регулювання бухгалтерського обліку.

Метою нашого дослідження є розкрити поняття облікової політики з погляду законодавства та держави як регулятора обліку, професійного бухгалтера та підприємства, як джерела та користувача фінансової звітності; показати підходи до визначення облікової політики різних вчених; порівняти ступінь розвитку облікової політики як інструмента для забезпечення облікових процесів в Україні та за кордоном; дослідити можливі шляхи вдосконалення облікової політики підприємства та запропонувати свої підходи до вирішення проблеми створення облікової політики.

Система бухгалтерського обліку - це своєрідний механізм підготовки та відображення інформації про майнове та фінансове становище підприємства. Завдяки такій інформації внутрішні та зовнішні її користувачі мають уявлення про реальний стан справ на підприємстві. Методична база ведення бухгалтерського обліку складається з використання первинних облікових документів, інвентаризації, оцінки, калькулювання, організації обліку (управлінського, бухгалтерського та податкового), виконання розрахунків та проведення, контролю, підготовки звітності. Створення цілісної системи обліку передбачає активне застосування специфічного елемента регулювання бухгалтерського обліку та звітності - облікової політики підприємства.

"Облікова політика - сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності" - таке визначення облікової політики наведено в статті 1 "Визначення термінів" Закону України від 16.07.99 р. №996-ХІV "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [3]. Згідно з цим визначенням, облікова політика підприємства базується на основних принципах обліку та звітності. Під принципами бухгалтерського обліку слід розуміти правила, якими необхідно керуватися при вимірюванні, оцінці й реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності. [3]

Основні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності викладені в статті 4 розділу 1 Закону «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» і пункті 18 П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності". (3,4)

Під час розробки облікової політики треба враховувати вимоги до якісних характеристик бухгалтерського обліку та фінансової звітності, викладені в пунктах 14-17 П(С)БО 1, методи та процедури, передбачені іншими П(С)БО, норми й нормативи, встановлені законодавчими актами України. [4]

Вважаємо, що воно включає процедури, які безпосередньо формують механізм виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства відповідним користувачам для прийняття ними рішень щодо фінансово-економічної діяльності підприємства.

Облікова політика, як інструмент регулювання облікових процесів на підприємствах, згідно П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [3,4] має відображати всі принципіві питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві, тому до її формування необхідно підходити дуже ретельно, адже від цього залежить, наскільки об'єктивно і точно буде розкрито інформацію про фінансовий стан підприємства у фінансовій звітності.

Розглянемо детальніше елементи, які необхідно відобразити в обліковій політиці підприємства:

- Метод вибуття запасів, який буде застосовуватися на підприємстві згідно з П(с)БО 9 „Запаси” [10].
- Методи визначення резерву сумнівних боргів, згідно П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [5].
- Метод амортизації та переоцінки основних засобів. згідно П(С)БО 7 «Основні засоби» [8].
- Методи амортизації та діапазон термінів корисного використання нематеріальних активів, згідно з п. 27 П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [9].

- Методи оцінки ступеня завершеності операцій із надання послуг, які застосовуються згідно з П(С)БО 15 «Дохід» [6].
- Порядок формування резервів для забезпечення майбутніх витрат і платежів.

Н.Горицька пропонує зразок наказу, проте попереджає, що «не слід сприймати цей зразок як догму, або тільки формально підходити до його складання»[15]. Пропонується вийти за межі формалізації „наказу про облікову політику”. Не можна прирівнювати обсяг, ступінь складності та особливості облікових процедур на підприємствах різного розміру, на державних та приватних, на підприємствах, скажімо, металургії та сфери послуг. Облікова політика повинна бути розроблена для кожного підприємства окремо та враховувати специфіку його діяльності.

Тому наказ про облікову політику повинен містити пояснення, які би розкривали зміст облікових процесів, враховуючи структуру, обсяг та сферу діяльності підприємства. До таких пояснень відносимо:

- Ступінь суттєвості, згідно П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»[3]. В обліковій політиці підприємства для цілей складання фінансової звітності необхідно визначити межу істотності, яка для кожного підприємства може бути різною.[4]
- Обґрунтування процесів обробки та інтерпретації первинних даних. Короткий опис бізнес-процесів, які стосуються рознесення первинних даних за регістрами обліку.
- Інші суттєві моменти, які виникають із специфіки діяльності підприємства (звітний або фінансовий рік, система обміну обліковою інформацією у холдингу чи корпорації).

Дані питання є важливими у процесі роботи різних підприємств. Межа істотності дозволяє суттєво зекономити кошти підприємствам із великим обсягом реалізації та складними процесами обліку. Відомо, що складні облікові процеси, які важко автоматизувати, вимагають багато ресурсів, проте не впливають на правдивість показників у фінансовій звітності. Тому визначення меж істотності значно скорочує витрати підприємства.

Підсумовуючи вищезазначене, стверджуємо, що методологічна та нормативна база обліку в Україні є нестабільна. Порівняно зі розвинутими країнами, де бухгалтерський облік формувалася десятки років, Україна - молода держава й не може в повній мірі забезпечити чіткий регламент бухгалтерського обліку. Одним із заходів, за допомогою якого можна виправити таке становище, є втручання Методологічної Ради з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів, як дорадчого органу, що складається з провідних фахівців у сфері обліку, у формування тематики наукових досліджень. В усьому світі такі Ради є основним інститутом вирішення питань, пов'язаних з бухгалтерським обліком і користуються великим авторитетом. Тому запровадження в Україні облікової політики, як обов'язкового етапу формування системи обліку буде здійснюватись лише тоді, коли фінансова звітність буде більшим пріоритетом в роботі бухгалтера від податкової звітності. Це можливо лише за умови факторів, яких вимагає розвинена ринкова економіка, зокрема: розвиток фондового ринку, розвиток кредитного ринку, вихід вітчизняних підприємств на міжнародні ринки запозичень і капіталів.

Зважаючи на розвиток обліку як науки, та впровадження нових вимог до фінансової звітності, вимагають уточнення і конкретизації деякі положення Закону України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" щодо правового забезпечення державного регулювання бухгалтерського обліку, а також його методологічних і методичних засад. Зокрема, що стосується визначення термінів то рекомендується ввести такі поняття з наступними визначеннями: "бухгалтерська звітність", "бухгалтерські процедури", "національна облікова політика".[3]

«Бухгалтерська звітність» - звітність, яка складається за даними поточного бухгалтерського обліку і поділяється на фінансову, податкову, статистичну, а також інші види звітності, що використовують грошовий вимірник і ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку".

«Бухгалтерські процедури» – система заходів, що безпосередньо формують механізм виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства відповідним користувачам для прийняття ними рішень щодо фінансово-економічної діяльності підприємства.

«Національна облікова політика» - державна облікова політика щодо розвитку національної системи бухгалтерського обліку та визначення обов'язкових для суб'єкта господарювання елементів їх власної облікової політики".

Процес вироблення облікової політики вимагає виважених кроків з боку керівництва підприємства та бухгалтерії. Процес формування наказу про облікову політику має стати невід'ємною частиною облікових процесів підприємства, на рівні з формуванням пакету звітності.

1. Principle IASB - International Accounting Standards Board, <Доступно з www.iasb.com >
2. Principle IASC - International Accounting Standards Committee, <Доступно з www.iasc.com.us >
3. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 р. М 996-ХІУ // Нове діло. 2005.— № 15 (34). .
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87 // Все про бухгалтерський облік. – № 37(583) (Спецвипуск 64). – 4/2001. - С. 3-5.

5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість", затверджений наказом Мініфіну України від 08.10.1999 р. № 237. // Все про бухгалтерський облік. №37(583) (Спецвипуск 64).- 4/2001.-С. 33.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід", затвердж. наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290 // Все про бухгалтерський облік. – №37(583) (Спецвипуск 64). – 4/2001. – С. 45
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах", затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87 // Все про бухгалтерський облік. – № 37(583) (Спецвипуск 64). – 4/2001. – С.21-23.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 // Все про бухгалтерський облік. – № 37(583) (Спецвипуск 64).-4/2001. – С. 23.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи", затв. наказом Мін. фінансів України від 18.10.1999 р. № 242 // Все про бухгалтерський облік. – № 37(583) (Спецвипуск 64). – 4/2001. С.35
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" затверджений наказом Міністерства фінансів України від 02.11.1999р.№751/4044//Все про бухгалтерський облік. – № 37(583).- 2001. – С. 30
11. Вердомед А. Установить облікову політику // Вестник бухгалтера и аудитора Украины», квітень 2000 р., № 7 (75), с. 5;
12. Вербило О.Ф., Бойко З.І., Кондрицька Т.П., Бухгалтерський облік. Навчальний посібник (За ред. О.Ф. Вербило). К., НАУ, 2004, с. 9;
13. Вербицкая Л.В. Организация бухгалтерского учета на предприятиях малого бизнеса в Украине. Учебное пос. К., МАУП, 2000, с. 30;
14. Горяева М.С. Бухгалтерский учет. Конспект лекций для подготовки бакалавров всех форм обучения. Харьков, Изд-во ХГЗУ, 2004, с.89;
15. Горицька Н. Перехід підприємств України на ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності згідно з Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку // Финансовая консультация – Рабочее время, квітень 2000 р., № 13–16, с. 21
16. КочергаС.В. Теорія бухгалтерського обліку. Навчальний посібник. Полтава, "ІнтерГрафіка", 2004, с. 182-183;
17. Очерки по бухгалтерскому учету и контролю. Результаты диссертационных исследований проблем бухгалтерского учета и контроля Житомирской бухгалтерской научной школы. Монография. Житомир, ЧП "Рута", 2005, с. 189.
18. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти). Автореф. дисертації. Тернопіль, Тернопільська академія народного господарства, 2000, с. 21.
19. Свірко С.В. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах. Навчальний посібник. К., КНЕУ, 2003, с. 26.

ACCOUNTING POLICY OF THE FIRM – THE BASIC INSTRUMENT FOR ADVANCEMENT OF CORRECTNESS AND TRANSPARENCY OF FINANCIAL REPORTS.

O. Vodoviz

Ivan Franko National University of Lviv

The article surveys basic treatments of accounting policy in the structure of accounting processing the Ukrainian enterprises. The views of different scientists on the problems of formation the accounting policy, are shown up. Was conducted the deep analysis, of inflowing by the accounting policy on the financial reports. A new approaches to accounting policy organization, on the firms of Ukraine, are offered.

Key words: accounting policy, accounting reports, accounting processes, transparency of financial reports, reports regulation.